

Ceļveži.lv

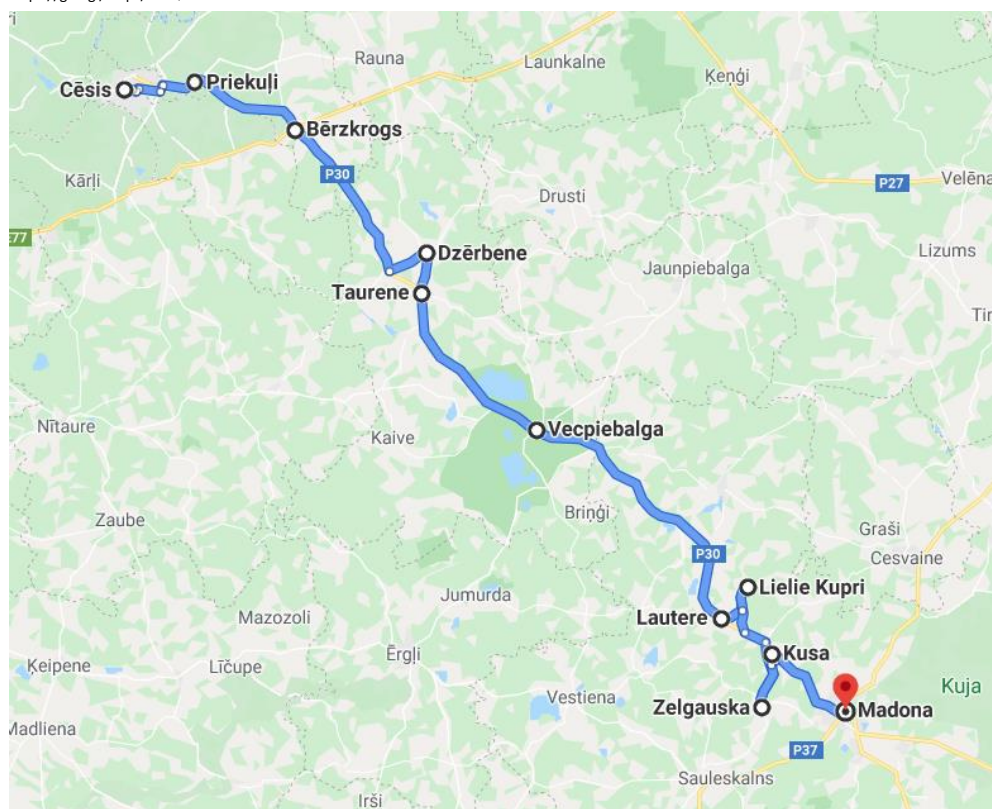
Eiropa – LATVIJA – VIDZEME

**Cēsis – Priekuļi – Bērzkrogs –
Dzērbene – Taurene – Vecpiebalga –
Lautere – Madona**

MARŠRUTA CEĻVEDIS

Ceļveža versija 01.07.2020.

<https://goo.gl/maps/sa4QkeG1D628a6Dm7>

Priekuļi	4
Bērkrogs	5
Dzērbene	6
Taurene	6
<i>PIEBALGA</i>	6
VECPIEBALGA	7
1905.gada Vecpiebalgas vidusskola.....	8
Kaudzīšu memoriālais muzejs “Kalna Kaibēni”	9
Ineši	9
Silvijas Čurkstes kulinārā programma viesu namā “Lielie Kupri”	10
Zelgauskas muiža	12
(Madona)	12

CĒSIS

➤ <http://www.cesis.lv/>

Cēsis ir pilsēta Vidzemē ar 17 tūkstošiem iedzīvotāju. Pilsētas neatkārtojamo kolorītu sastāda spilgtās vēstures, arhitektūras un reljefa sakausējums. Atrašanās Vidzemes augstienes rietumu malā pie Gaujas senlejas veido sarežģītu un daudzveidīgu reljefu. Cēsis var lepoties ar "Latvijas augstkalnu pilsētas" apzīmējumu.

Cēsu Tūrisma informācijas centrs

Baznīcas laukums 1, Cēsis, Latvija

+371 28 318 318, info@cesis.lv

<http://www.turisms.cesis.lv/>

Cēsis ir Latvijas karoga dzimtene – Indriķa hronikā aprakstīts ka vietējie līvi gājuši kaujā zem sarkan-balt-sarkana karoga. Tagad Cēsis ir viena no latviskākajām pilsētām.

Cēsis dibinātas 1206. gadā un ir viena no vecākajām pilsētām Latvijā. Šī ir raksturīga Eiropas viduslaiku pilsēta, kur vēl saglabājušies aizsargmūra fragmenti. Lai arī karadarbības un neskaitāmo ugunsgrēku rezultātā pilnībā zudusi Cēsu viduslaiku apbūve, vēsturiskais centrs viduslaiku ielu plānojumu ir saglabājis gandrīz neizmainītu. Vecpilsēta uzskatāma par "dolomītu pilsētu" – lielākā daļa mūra ēku būvēta no šī vietējā materiāla, kas iegūts kādreizējā Cēsu dolomīta atradnē.

Ievērojamākie apskates objekti ir Cēsu viduslaiku pils un Jaunās pils komplekss. Svētā Jāņa baznīca ir otrs ievērojamākais objekts Cēsīs un viens no vecākajiem viduslaiku arhitektūras pieminekļiem Latvijā. Viduslaikos Cēsis bija Hanzas savienības locekle, te atradās Livonijas mestru rezidence.

Šobrīd Cēsis arvien aktīvāk sevi piesaka kā Latvijas un Eiropas mēroga kultūras centrs. Parasti klusās mazpilsētas ieliņas ņirb no ļaužu pārbagātības pasākumu laikā. Notiek "Imantdienas", Cēsu Mākslas festivāls, Bruņinieku dienas, festivāls "Lampa". Pilsēta lepojas ar Vidzemes koncertzāli "Cēsis", kas ir mūsdienīgs un daudzfunkcionāls mākslas centrs ar akustisko koncertzāli. Darbojas Izstāžu nams, Pasauls latviešu mākslas centrs, Mākslas telpa "Mala" un Laikmetīgās mākslas centrs.

Lejupielādējams Cēsu pilsētas ceļvedis
pieejams vietnē www.celvezi.lv

08.06.2021., attēls no Cēsu TIC arhīva

CĒSIS

PRIEKULI

Ievērojama ir **Baltijas Mašīnu izmēģinājumu stacija**, kuras uzdevums, kopš dibināšanas brīža 1911. gadā, bijis dot savus slēdzienus par pašu zemē un ārzmēs ražotās lauksaimniecības tehnikas pielietojamības iespēju Latvijas laukos. Tagad restaurētā un labiekārtotā šķūnī ierīkota **Lauksaimniecības tehnikas izstāžu zāle**.

50 m uz dienvidaustrumiem no izstāžu zāles atrodas **Negātnes grava**, kur 13.gs. bija Autīnes letgaļu bišu koki.

Priekuļu **Selekcijas un izmēģinājumu stacijas** galvenais uzdevums ir jaunu labības un kartupeļu šķirņu izveide. Tomēr pat vislabākais sēklas materiāls maz ko dos, ja nebūs cilvēku, kas to spēs izmantot savā darbā. Tādēļ Priekuļos atrodas pat veselas divas agrārās skolas – **Valsts Priekuļu lauksaimniecības tehnikums** (dibināts 1911. gadā) pagasta centrā un **lauksaimniecības skola Jāņamuižā**, kas dibināta 1944. gadā.

Izbraucot no Priekuļiem ceļu krustojumā 1935.–1936. gadā stādītā **Vadoņa birze**. Uz Birutas Grīsles 1989. gadā veidotā akmens iekalti K.Ulmaņa vārdi: “Mēs esam, mēs būsīm, mēs paliksim.” Starp citu – Ulmanis, toreiz būdams vēl ne politiķis, bet atzīts agronoms un lauksaimniecības speciālists 1917.–1918. gadā dzīvoja Priekuļos. Pie viņa kādreizējās dzīves vietas 1990.gados uzstādīts piemiņas akmens.

Mežmalā atrodams **Priekuļu-Lodes bateriju** lauks. Šis viduslaiku skanstis laukums ir 3 ha. To ietver nocietinājumu sistēma (vaļņi, grāvji, liulgabalu pozīcijas). Iespējams, ka šeit atradusies Baltazara Rusova hronikā minētā Ivana Bargā karaspēka nometne, pie kuras 1578. gadā notika liela kauja.

Priekuļi

Pretī Priekuļiem Vaives labajā krastā atrodas biatlona trase.

Cēsu Olimpiskais Centrs

SĀRUMKALNS

<https://www.latvijas-pilskalni.lv/saruma-kalns/>

<https://lv.wikipedia.org/wiki/Sārumkalns>

Sārumkalns jeb Upurkalns ir pilskalns Cēsu novada Vaives pagastā. Pastāv viedoklis, ka šis pilskalns varētu būt vēstures hronikās minētais Autīnes pilskalns. Pilskalns ir valsts nozīmes arheoloģiskais piemineklis. Šis ir viens vissenākajiem un lielākajiem pilskalniem Latvijas teritorijā. Iespējams, šis pilskalns bija apdzīvots jau pirms mūsu ēras. Kopējā pilskalna virsmas platība ir aptuveni 200 m².

Pilskalns atrodas Vaives un Kapupītes satekā, 25 metrus augstā, 150 metrus garā un 80 metrus platā kalnā. Valnis ir noarts un gandrīz saplūdis ar pilskalna virsmu. No ziemeļiem pils tika aizsargāta ar atsevišķu uzkalnu, kurā atradās priekšpils. 1930. gadā pilskalnā veikti arheoloģiskie izrakumi, kuros tika atraktas

vairāk nekā 400 vērtīgas senlietas. Konstatētais kultūras slāņa biezums ir apmēram 5 metri.

Melānijas Vanagas grāmatā "Dvēseļu pulcēšana" ir pieminēts, ka 1777. gadā šajā pilskalnā tika organizēti lielie Pilsmuižas nemieri. Sārūmkalna tuvumā atklāti vairāki senkapī. 1.-6. gadsimta akmens krāvumu kapi piederējuši somugru ciltīm. Netālu esošajos Ģūģeros atklāja seno latgaļu kapulauku, kura vecums datējams ar 9.-12.gs. Šajā kapulaukā tika apglabāti Sārūma pilskalna latgaļi.

Netālu atrodas 19. gadsimta sākumā celtās "Sārūmu" mājas, kurās dzīvojis ievērojamais, pirmais plašāk zināmais latviešu būvuzņēmējs un celtnieks Sārūmu Mārcis (īstajā vārdā Mārcis Podiņš).

2006. gadā izdotās "Cēsu hronikas" sastādītājiem, kuri par Autīnes atrašanās vietu raksta: "Autīni lielākā daļa vēsturnieku lokalizē Priekuļu (Vaives) Sārūmkalnā; to apstiprina arī Avotenes vakas pastāvēšana vēl 17. gadsimtā".

03.12.2020.

Vaives krastā Sārūma mājas, kur 1709. gadā dzimis pēdējais Cēsu novada līvs Mārcis Sārūms, kas cēlis baznīcas un 13 pilis. Tur Sārūmu pilskalns (domājamā Autīnes pils vieta) jeb Upuru kalns.

Veselavas muiža

BĒRZKROGS

Cēsu-Madonas ceļš šķērso Vidzemes šoseju

Ciemats ap krogu Veselavas pagastā, bieži tiek saukts par Veselavu, kaut arī pagasta centrs atrodas drusku tālāk uz Cēsu pusi. Veselava (bijusī Veselauska) sākusi veidoties uz pēc 1602. gadā, kad Raunas hauptmanis Pēteris Veselovskis te ieguva vairākas zemnieku mājas. 1841. gadā vasarā veselavieši atsacījās pildīt kļaušas un padzina bruģa tiesu. 1842. gadā iedarās 500 kareivju soda vienība, kas dumpiniekus nopēra ar rīkstēm, pēc kā sākās plaši nemieri visā Vidzemē. 19. gadsimtā vidū Veselavā darbojās Vidzemē lielākā vadmalas manufaktūra, kurā auda ar 23 stellēm.

Veselavas gleznainajā apkārtnē uzņemti skati filmām "Pūt, vējiņi!", "Dāvana vientuļai sievietei" u.c.

Bistro 'Bērzkrogs' - I-V: 8-22, VI: 9-22, VII: 9-21, t. 27722557

Bērzkrogs

DZĒRBENE

Dzērbenes muižas pili pagasta padome, tur arī – **Spoku istaba**. Dzērbenes baznīcu būvējis Mārcis Sārums.

Dzērbene

TAURENE

Taures pagastu šķērso divas subglaciālas vagas, kurās iegūlušas Lodes-Taures ezeru virknes. Leļpus Taures turpinās Gaujas augšteces ieplaka. Salīdzinot ar blakus apvidiem, ziema šeit ierodas ātrāk, bet pavasaris kavējas par divām nedēļām. Reizēm sēt šeit sāk tikai maijā.

Agrākais Taures nosaukums – Nēķins.

Nēķina muižas apbūves komplekss (19. gadsimts, 20. gadsimta vidus). 1987. gadā šeit tika uzņemti skati filmai "Aija" (pēc J. Jaunsudrabiņa romāna). Filmēšanai izmantoja Švītņieku mājas un to ābeļdārzu. **Muižas parks** – 3,7 ha.

Taurene

Meža uzkalnā starp ezeriem atrodas koka **Apšu (Lodes) luterāņu baznīca** (1780), kuru cēluši latviešu lauku amatnieki.

PIEBALGA

Piebalga ir sens kultūrvēsturisks apgabals Vidzemes Centrālās augstienes vidienē. Senatnē to apdzīvoja līvi un letgaļi, pirms krustnešu iebrukuma tas ietilpa Tālavas valstī.

Vēstures avotos novads pirmo reizi minēts 1224. gadā. Pēc neilgas ordeņa valdīšanas to ieguva Rīgas bīskapija. Pirms 1318. gada celtā Piebalgas pils nekļuva par stipru cietoksni. Tā bija novada saimnieciskais un pārvaldes centrs – šeit vāca nodevas, rīkoja medības u.c. izpriecas. Lielu postu Piebalgai atnesa Livonijas ordeņa un Rīgas arhibīskapa savstarpējās cīņas un Livonijas karš. Ceļā no Kokneses uz Cēsīm Piebalgas pili izpostīja Ivana Briesmīgā karaspēks. Pēc Livonijas sabrukuma novada zemnieku dzīve nekļuva vieglāka. Nespēdami izturēt smagās kļaušas un cietsirdīgos sodus, kā arī samaksāt lielās nodevas, tie 1695. gadā uzrakstīja 12 lapas garu sūdzību Zviedrijas karalim Kārlim XI par apkārtējo muižu rentnieku Trautfeteru. Tajā teikts: *"Ejam darbā pirms saules, un, saulei lecot, mūsu zirgi ir nodzīti putās, vakaros mūs atlaiž tikai lielā tumsā. Kad esam izsūkti līdz pēdējam asins pilienam, kungs izliek no mājas un esam spiesti palikt par ubagiem."* Trīs piebaldzēni zvejnieku laiviņā nogādāja sūdzību pāri Baltijas jūrai. Karalis lika lietu izmeklēt. Rezultāts gan nav zināms.

1699. gadā cauri Vidzemei brauca Krievijas sūtnis Vozņicins. Stāsta, ka piebaldzēni viņu esot apzaguši, kas, pēc Pētera I vārdiem, bija viens no Ziemeļu kara uzsākšanas iemesliem. 1702. gadā novadu iekaroja krievu karaspēks B. Seremetjeva vadībā. 1711. gadā Pēteris I šim feldmaršalam piešķīra Vecpiebalgas, Jaunpiebalgas, Cirstu u.c. muižas. 1816. gadā Šeremetjevi nopirka Veļķu muižu. Šie īpašumi dzimtai piederēja līdz par 1920. gadam.

18.-20. gadsimtā Piebalga bija viens no brāļu draudžu kustības centriem Vidzemē. No 19. gadsimta 40. gadiem līdz 1878. gadam Piebalgas zemnieki parakstīja māju iepirkšanas līgumus. Liesā zeme un mazās saimniecības neapmierināja piebaldzēnu augošās vajadzības, tādēļ daudzi nodarbojās ar amatniecību un tirdzniecību. Vērpjamo ratiņu dreimaņi, audēji, galdnieki, seglinieki, "sacinieki", podnieki, kalēji, skroderi, ģērmaņi savus ražojumus pārdeva arī tālu ārpus Vidzemes. Jaunpiebalgā bija audēji, kas dienā noauda 30-35 olektis. Spēcīgu ierosmi viņiem deva Raunas audēji.

Ražošanas attīstība gāja roku rokā ar kultūru. 19. gadsimta 2. pusē un 20. gadsimta sākumā Piebalga bija viens no rosīgākajiem latviešu kultūras centriem. 19. gadsimtā 60. un 70. gados Vecpiebalgā dzīvoja liels skaits Atmodas laikmeta darbinieku (pazīstamākie no tiem ir rakstnieki brāļi Kaudzītes). Daudzi abonēja tālaika progresīvo laikrakstu "Pēterburgas Avīzes". Vecpiebalgas pagasts pirmais Vidzemē pieņēma darbā profesionāli izglītotu ārstu J. Jurjānu. Viņš kļuva par teātra spēles rosinātāju Vecpiebalgā. Šeit nodibinājās dažādas biedrības: viena no pirmajām dziedāšanas biedrībām (1869), labdarības biedrība (1874), uguns apdrošināšanas biedrība (1880), patērētāju kooperatīvs u.c.

Grūti būs Latvijā atrast otru tādu vietu, kas izauklējusi tik daudz apdāvinātu vīru kā Vecpiebalga un Jaunpiebalga. Brāļi Kaudzītes, Kārlis Skalbe, Antona Austrīņš, Emīls Dārziņš – tie visi taču ir dzimuši piebaldzēni. Ar Piebalgu saistās Kronvalda Ata un Ausekļa skolotāju gaitas un J.Sudrabkalna skolas gadi. Patiesībā nav jau nemaz iespējams uzskaitīt visus to cilvēkus, kurus Piebalgas daba, šejienes ļaužu asais prāts un tieksme pie zināšanām rosinājuši lielam un paliekošam darbam. Arī bez šī uzskaitījuma Piebalga mūs valdzina tāpat bez īpašas slavēšanas.

VECPIEBALGA

Aiz ceļa uz Jaunpiebalgu labajā pusē atrodas **Vecpiebalgas pilskalns**, kas saukts arī par Grišķas (netālu atradies Grišķas krogs), Veļķu kā arī Skanstes kalnu. 12 m augstā paugura nogāzes nostāvēnātas, virsmas platība ir 40x60 m, kultūrslāņa biezums 1 m. Pilskalnā atradusies latgaļu virsaiša Balgas pils, no kuras pārvaldīts novads.

Gar pilskalnu uz Taunu ezera tek **Balgas upīte**.

Vecpiebalgas sabiedriskais centrs veido vienotu arhitektonisku kompleksu un pieskaitāms pie spilgtākajiem 19. gadsimtā b. arhitektūras paraugiem Latvijas laukos. Te skatāms bijušais **pagasta valdes nams**, bijušais **doktorāts** un bijušais **Vecpiebalgas labdarības biedrības nams**, kurā 1905.gada 7.augustā notika muzikāli dramatisks vakars, kurā piedalījās rakstnieki un dzejnieki Rainis, Aspazija, K.Skalbe, K.Krūza, Apesdēls un aktrise Muceniece.

Netālu atrodas **brāļu Kaudzīšu skulptūra** (tēlnieces M.Enģeles diplomdarbs, arh. A.Skuijņa), kas atklāta 1987. gadā Vecpiebalgas labdarības biedrības simtgades atcerei.

Skatāma **piemiņas plāksne**, kur soda ekspedīcija nošāva A.Salumu.

Monumentālā **Vecpiebalgas luterāņu baznīca** (1845) sagrauta Otrajā pasaules karā, tagad tiek atjaunota.

Vidus kapi (1854) ar kapliču. Nav Latvijas laukos otru tādu kapu, kur būtu apglabāts tik daudz ievērojami kultūras darbinieku. Šeit atdusas brāļi Kaudzītes, kā arī Līze Ratmindere-Kaudzīte (1848-1928). Te apglabāts Atis Kronvalds (1837-1875), kapa pieminekli 1893. gadā veidojis A. Folcs. Kapa vietu te radis skolotājs, rakstnieks un sabiedriskais darbinieks J. Pilsātnieks (1838-1879), tulkotājs un bibliogrāfs K. Egle (1887-1974), skolotājs un literāts A. Tullijs (1851-1909), rakstnieks A. Bračs (1880-1967), ārsts J. Jurjāns (1830-1879) u.c.

Netālu no Vecpiebalgas Vidusskolas gatve ved pie 1854. gadā ierīkotās **Viduskapsētas** – te atrodas piemiņas zīmēm bagāts kapu kalniņš, kur guldīti daudzi ievērojami latviešu kultūras darbinieki. Te stāv valodnieka, skolotāja un sabiedriskā darbinieka Kronvalda Ata obeliska veida kapa piemineklis, te guldīti arī brāļi Kaudzītes. Aiz kapsētas vaļņa ir **piemineklis** – te 1906. gadā cara valdības soda ekspedīcija nošāva revolucionāru skolotāju A.Salumu.

Kaudzīšu jeb Ogrēnu pamatskola, kas dibināta 1868. gadā Par skolotājiem tur strādāja brāļi Kaudzītes. Apstākļi bija grūti, nebija līdzekļu, visu vajadzēja iekārtot pašu spēkiem. Kaudzītis Matīss darbojies te 40 gadus.

Pirmā skola Vecpiebalgā sākusi darboties 1696. gadā kādā rijā, skolotāji bijuši baznīcas ķesteri. 1823. gadā draudzes skolu sāka vadīt piebaldzēns Andžs Rātminders un savos 60 darba gados izveidoja skolu par vienu no vislabāko Latvijā. 1873.-1875. gadā par augstākās klases vadītāju strādāja Kronvaldu Atis. Te mācījās daudzi pazīstami latviešu komponisti, rakstnieki, mākslinieki – dzejnieki J. Sudrabkalns un Kārlis Skalbe, rakstnieks A. Austrīņš, mākslinieks J. Madernieks, komponists E. Melngailis un Emīls Dārziņš, profesors J. Sudrabs.

Alauksts ir Latvijas augstākais ezers (205 m v.j.l.).

K.Skalbes muzejs "Saulrieti" – +371 26 471 983.

1905. gada Vecpiebalgas vidusskola

Skolā **muzejs** ar ekspozīciju par novada vēsturi.

Dibināta 1861. gadā. 1823. gadā draudzes skolu sāka vadīt A.Rātminders un līdz 1886.gadam to izveidoja par vienu no labākajām skolām Vidzemē. 1872. gadā skolā atvēra augstāko klasi, kur sagatavoja audzēkņus ģimnāzijai un citām skolām. 1873.-1875. gadā klasi vadīja Atis Kronvalds. 19. gadsimta 2. pusē te par skolotāju strādāja J. Pilsātnieks, publicists, valodnieks un nākamais jurists Stērstu Andrejs, kā arī dzejnieks A. Salums.

Skolā mācījušies literatūras un kultūras darbinieki A. Austrīņš, Matīss Kaudzīte, P. Blaus. E. Melngailis, Kārlis Skalbe, J. Sudrabkalns, A. Niedra, V. Eliass, agronoms J. Sudrabs, dārzkopis P. Dindonis u.c.

1905. gadā 3.decembrī pie skolas notika Vecpiebalgas kauja – viena no lielākajām revolucionāro kaujinieku bruņotajām cīņām pret cara karaspēku un vācu muižniekiem revolūcijas laikā Vidzemē. No cara karaspēka nodaļas (228 cilvēki), kas virzījās uz Cēsīm, ceļa mērķi sasniedza tikai 150 zaldāti. Pēc šīs kaujas soda ekspedīcijas artilērija sagrava skolu, vēlāk tā tika atjaunota.

Pa ceļam uz Kaudzīšu muzeju ceļu krustojumā **piemineklis G.Merķelim** (1769-1850), kurš pavadījis agro bērnību (1770-1776) Vecpiebalgas mācītājmuižā, kas Ineša krastā. Piemineklis uzstādīts 1969. gadā, autors B.Grīse.

Kaudzīšu memoriālais muzejs “Kalna Kaibēni”

Atrodas ~10 km no pagasta centra, Kaibēnu kalnā (200 m vjl), no kura paveras tāls skats uz apkārtni. Rakstnieku dzimtajās mājas kopš 1929. gada atrodas memoriālais muzejs. Tajā laikā šeit atradās arī skola.

Dārzā piemiņas akmens ar uzrakstu: “Šeit 1926. gada 8. novembrī miris Kaudzītes Matīss”. Dārzā novietotas tēlnieka K.Kurgas grieztās “Mērnīku laiku” personāžu Ķenča, Pāvula un Pietuka Krustiņa skulptūras.

Matīss Kaudzīte (1848-1926). Skolotājs Vecpiebalgā (1868-1911). Rakstījis reālistisku dabas un pārdomu liriku. Kopā ar brāli Reini sarakstījis pirmo reālistisko romānu latviešu literatūrā **Mērnīku laiki** (1879). Rakstījis arī memuārus un mācību grāmatas.

Reinis Kaudzīte (1839-1920). Skolotājs Vecpiebalgā (1868-1904). Pirmais ievērojamais aforismu autors latviešu literatūrā. Kopā ar brāli Matīsu sarakstījis pirmo reālistisko romānu latviešu literatūrā **Mērnīku laiki** (1879). Darbojies publicistikā, sarakstījis mācību grāmatas.

Ar Vecpiebalgu saistās rakstnieku brāļu Kaudzīšu dzīve un viņu romāna “Mērnīku laiki” attēlotie notikumi. “Kaibēnos” atrodas rakstnieku piemiņas muzejs, kas atrodas otrpus Ineša ezera.

“Mērnīku laikos” mākslinieciski atveidota Piebalgas novada dzīve ap 1870. gadā Piebalga nosaukta par Slātavu, bet Jaunpiebalga – par Čangalienu. Vecpiebalgā ir daudzas vietas, kuras rakstnieki attēlojuši savā romānā. Piebalgas pilskalna pakājē stāv Kalna krogs, ko piebaldzēni sauc par Ķenča krogu, jo tajā slātavieši un čangalieši noturējuši kopīgo mielastu. Ineša ezera malā senāk bijusi Slātavas bērzu gatve, kur Ķencis, ratos sēdēdams, skaitījis savu klasisko lūgšanu.

Kaudzīšu memoriālais muzejs “Kalna Kaibēni”

Vecpiebalga

Etnogrāfiski interesantas ir daudzas mājas **Kaikašu ciemā**, kur Antons Austrīņš. Netālu “Kurēmu” mājās uzaudzis grāmatizdevējs J. Ozols, kas laidis klajā ap 200 pasaules un latviešu literatūras klasiskus darbus.

INEŠI

Bijusi Vecpiebalgas muiža. Te atrodas bijušais **Vecpiebalgas pagasta un tiesas nams**, kura vienā galā atradās cietums. Ēka restaurēta pēc arhitektu J.Pipura un M.Gundara projekta. Romānā “Mērnīku laiki” tajā notika “runas vīru” sēdes

un pēc apcietināšanas tiesāja Ķenci, Pāvulu un Teni. Otrajā stāvā tagad iekārtota novada vēstures ekspozīcija.

Bijusī **Vecpiebalgas muižas pils** (19. gadsimta 1. ceturksnis) "Mērnieku laikos" saukta par Slātavas muižu, tajā bija apmetušies mērnieki. Ap pili plešas 4,7 ha lielais **Inešu parks** (18.-19. gadsimts). Tas ir daļēji regulārs parks ar 22 sugu svešzemju kokiem un krūmiem (Krievijas un Sibīrijas baltegle, Eiropas ciedru priede u.c.).

Inešu ciemā dzīvojis un strādājis dzejnieks Andrejs Pumpurs. Te atrodas arī "Teiniši" – Andreja Stērstes dzimtā māja. No šejienes nav tālu līdz "Zelta krogam" – J. Sudrabkalna bērnības vietas.

Ineši

Ineša ezers (garums 3,8 km, platība 5,2 km², atrodas 193,8 m vjl) uzņem Alauksta un Tauna ezera ūdeņus. Ezera 7 salas ir dabas aizsardzības objekts.

Senos laikos Inesis un Alauksts laidušies pāri Vecpiebalgai un sākuši strīdēties, jo abi gribējuši nolaisties vienā vietā. Sākuši kauties, Inesis iesitis Alaukstum vienu plīķi, Alauksts Inesim – septiņus (Alaukstum ir viena sala, Inesim – septiņas). Plēsdamies abi noguruši un nolaidušies zemē netālu viens no otra. Turklāt Inesim kautiņā ticis noplēsts gabals – tas tagad ir vēl viens ezers – Nedzis. Vēlāk abi strīdu aizmirsuši un tagad viens otram sūta sveicienus ar rauduvju (mežapīļu) pulciņiem.

Cirsti atrodas Ogres krastos, vieta rakstos minēta 1599. gadā Te bijušā muižā atrodas atpūtas centrs. Tepat ezers Lācītis (12 ha) un Palšais purvs.

Pāri Auglēnu kalnam ceļš ved uz "Meņģeļu" mājām, kur zemnieku pirtiņā dzimis latviešu klasiskās mūzikas pamatlicējs Jurjānu Andrejs. Patīkams ir gājiens gar ezeru uz "Brakiem", aiz kurienes gāršā paslēpies mirdz Pākšēnu ezers. Ne daudz tālāk paceļas **Dzērves kalns**. Jumurdas apkārtnē bagāta ar senvietām, sevišķi 1.– 6. gadsimtā līvu cilts akmens krāvumu kapi, kurus tur sauc par "velna klēpjiem". Ceļš šķērso Sartupīti – pie "Siļiem" atrodas "Bada akmens" – sens un liels robežakmens.

Jumurda

Lautere

SILVIJAS ČURKSTES KULINĀRĀ PROGRAMMA

VIESU NAMĀ "LIELIE KUPRI"

+371 26 200 599, silvijacurkste@inbox.lv

Lielie Kupri, Aronas pagasts, Madonas novads, 56.9449, 26.0958

Madonas novada tūrisma naktsmītņu saimei 2014. gadā pievienojusies jauna brīvdienu māja Aronas pagastā "Lielie Kupri". Māju saimnieki ir Silvija un Gunārs Čurkstes. Brīvdienu māja iekārtota dzimtas īpašumā, kurš saviem spēkiem sāks

atjaunot jau no 2005. gada. Piekalnē, kur kādreiz atradusies vecā rija, tagad uzbūvēta gaumīga brīvdienu māja un ap to iekopta omulīga atpūtas teritorija.

Brīvdienu māja "Lielie Kupri" piedāvā svinību vietu un naktsmītnes.

Svinību rīkošana piemērota līdz 25 cilvēku kompānijai, bet naktsmītnes pieejamas 14 personām. Viesi var izmantot svinību telpas, nakšņošanas istabiņas, pirtiņu, virtuves stūrīti, nojumi ar āra kamīnu un piknika vietu.

Šeit godā celtas un turētas vidzemnieku kulinārās tradīcijas - protams, ēdieni sātīgi un spēku dodoši! Ieklausīsimies saimnieces Silvijas stāstā par Vidzemes kulinārajām tradīcijām, kā arī nobaudīsim viņas gatavotās Viesienas klučkas - kartupeļu ēdienu ar gaļas mērcīti un krējumu, kā arī kafiju un pīrāgu. Viss saimniecībā vai kaimiņos uz vietas audzēts un svaigi gatavots!

Silvija Čurkste ir Aronas pagasta pirmsskolas izglītības iestādes „Sprīdītis” vadītāja, bet savā brīvajā laikā — „īsta latvju saimiece” brīvdienu mājā „Lielie Kupri”, kur tiek piedāvāta omulīga svinību telpa, pirtiņa un naktsmītne. Viņa ne tikai uzņem viesus savā brīvdienu mājā, bet arī viesiem kā zinoša gide izrāda skaistākās un interesantākās Aronas pagasta vietas.

01.07.2020.

Silvijas Čurkstes kulinārā programma viesu namā "Lielie Kupri"

Kusa

Zelgauska ir ciems Madonas novada Aronas pagastā. Izvietojies pagasta dienviddaļā Aronas krastā autoceļu V856 un V884 krustojumā 4,5 km no pagasta centra Kusas, 8 km no novada centra Madonas un 160 km no Rīgas. Zelgauskā atrodas Aronas bibliotēka, kā arī Biedrības «Brāļu draudze» Kristiāna Dāvīda pamatskolas saimniecība. Apdzīvotā vieta izveidojusies ap Zelgauskas muižas (*Selgowsky*) centru. Muižas apbūve (pils, klēts, magazīna) ir vietējas nozīmes kultūrvēstures piemineklis.

<https://www.delfi.lv/news/versijas/arnis-terzens-zelgauska.d?id=16362174>

Līdz pat Otrajam pasaules karam apkaimē slavenākais bijis tieši Grostonas pagasts, kurā gan tagadējais centrs Kusa, gan Zelgauska bijušas tikai atsevišķas apdzīvotas vietas. Tur arī bijušas visas "ierīcības" – pagastnams, skola, tautas nams, mežniecība, pienotava un viss pārējais. Pēc kara boļševiks visu sadomājis pārkārtot. Rodoties, iznīkstot un apvienojoties kolektīvajām zemnieku saimniecībām jeb kolhoziem, Grostona kā centrs pamazām nodota aizmirstībai, savukārt uzplaukusi tieši Zelgauska. Attaisnojošu motivāciju neviens neatceroties, vienkārši tā tas noticis un viss.

Savukārt šodien viss jau atkal ir savādāk. Tagad gan Grostona, gan Zelgauska ir tikai dievbērnu mazliet piesmiesti nostūrīši, savukārt galvenais centrs ir Aronas pagasta "galvaspilsēta" Kusa. Un Zelgauskā mīt aptuveni 80 cilvēku, izmitinājušies gan savā vientulībā sevišķi skaistās viensētās, gan padomju laika mantojuma daudzdzīvokļu monstarmājās, gan pirmspadomju ražošanas ēkās. Un tur tagad ir skola, kas pirms kara, kad Grostona bija tas centrs, bet Zelgauska tikai nomale, nezina kāpēc oficiāli dēvēta par Zelgauskas skolu, bet tagad, kad centrs ir Kusa, to aizvien dēvē par Grostonas skolu, lai gan tā atrodas Zelgauskā

ZALGAUSKAS MUIŽA

Kopš 2019. gada muiža ir apmeklējama gan kā apskates objekts, gan izmantojama atpūtas un nakšņošanas vajadzībām. Piedāvājums: Naksmītne (10 vietas), brokastis, Teleskops mēness un zvaigžņu vērošanai, makšķerēšana dīķī, laiva, peldēšanās vieta, velosipēdi (2), lauku pirtiņa, Ekskursija pa muižu grupām, kāzu pieturvieta, vieta vecmeitu un vecpuišu ballītēm. Osvalds: +29 531 812, zalgauskasmuiza@inbox.lv.

<http://www.madona.lv/turisms/lv/jaunumi?fu=read&id=791>

Nelielā Zalgauskas (*Selgowsky*) muiža atrodas Vidzemes augstienē. Tās pirmāsakumi datējami ap 1780. gadu, ziedu laikus tā piedzīvojusi laikā, kad šeit saimniekojuši baltvācu muižnieki. Aizejot baronu laikiem, namā savulaik atradusies: Grostonas pagasta valde, mežrūpnieku pārvalde, tautas nams, bibliotēka un strādnieku dzīvokļi. Pēc tam apmēram desmit gadu garumā ēka bijusi vienuļa un pamesta. Tagad muiža ir privātīpašums, kurā saimnieko Alūksnes mazbānīša direktors Osvalds Lucāns ar dzīvesbiedri Ludmilu. Muiža tiek izmantota gan kā saimnieku dzīves vieta, gan pielāgota viesu uzņemšanas vajadzībām. 22.08.2020.

Zalgauskas muiža

MADONA

8 tūkstoši iedzīvotāju (2016). Madona pilsēta izveidota vēsturiskās latgaļu valsts Jersikas trīs centru - Negestes, Mārcienas un Cesvaines ielokā. Seniem apbedījumi šajā apvidū ir ļoti blīvi, tāpēc vietējā muzejā apskatāma plaša dažādu senu rotaslietu un darbarīku un apģērbu kolekcija.

Madonas ģerbonī uz sarkana fona attēlota zelta gaiļa galva. Gailis ir gaismas nesējs. Teikās, kad gailis dzied, velnam jāmūk.

Madonas apkārtnē bijusi apdzīvota jau senākos laikos, ko apliecina atrastie senkapi pilsētas apkārtnē. Jau 9. gadsimtā šeit atradusies ezermītne, tās atliekas saglabājušās Salas ezera (Baznīcezers) ziemeļu daļā zem ūdens.

Madona rakstos pirmo reizi minēta 1461. gadā, kad virsbīskaps Silvestrs viņam piederošo Biržu muižas zemi sāka iznomāt. Taču zviedru valdība to atkal pārņēma valsts īpašumā. Pēc Ziemeļu kara Madona kļuva par Krievijas impērijas īpašumu. Imperatore Elizabete Biržu muižu, līdz ar dažām citām Vidzemes muižām uzdāvināja grāfam Aleksandram Buturlinam.

Imperatore Katrīna II dāvātos novadus vēlāk atpirka, bet tikai tādēļ, lai uzdāvinātu citam galma pietuvinātajam – serbu izcelsmes ģenerālmajoram Maksimam Zoričam. Arī 19./20. gadsimta mijā Madonas pilsētas vietā vēl bija Biržu muižas lauki.

Līdz 1926. gadā vietas nosaukums bija Birži. Madonas vārds radies no tuvumā esošā Madonas ezera (vietējie iedzīvotāji par “donu” dēvē iepaklu starp uz kalniem). Pēc citas versijas, savu nosaukumu Madona ieguvusi no Biržu muižas, ko vāciski sauca *Madohn* vai *Modohn*; tāpat to saukuši arī krievi. Tādēļ arī jauno dzelzceļa staciju, pie šaursliežu dzelzceļa līnijas Pļaviņas-Valka nosauca par Madonu. Tā sāka saukties arī apdzīvota vieta, kas auga pēc Madonas stacijas uzcelšanas 1903. gadā.

Miesta pašvaldības tiesības Madonai piešķirtas 1921. gadā, bet pilsētas tiesības 1926. gadā.

Madona

Ceļveža versija: **01.07.2020.** Rediģēts: 08.06.2021.